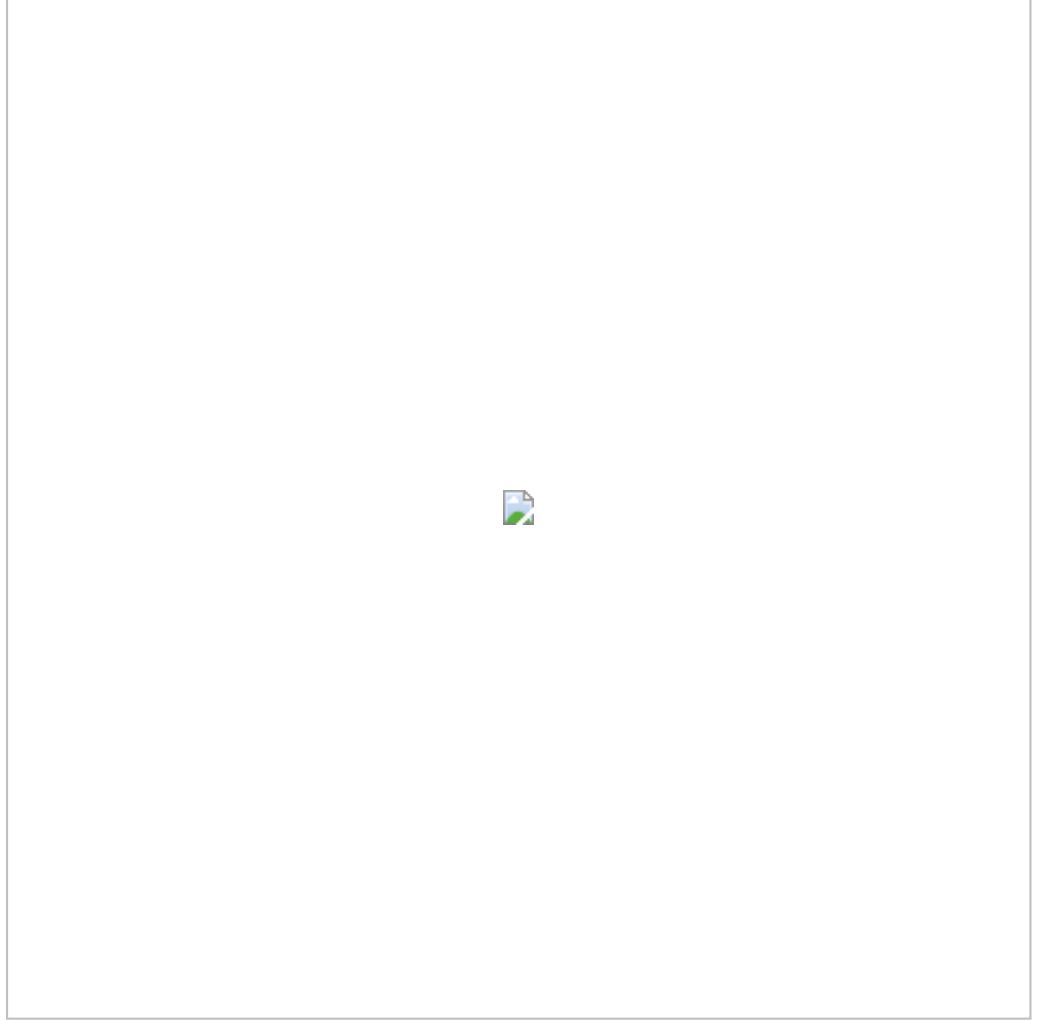

Turizm Gettolarının Kültürel İssızlığı

16 Mayıs'ta Marmaris'te bir panele katıldık. Konu, "Marmaris'te Geçmişten Geleceğe Turizm ve Kentleşme" idi (1). Aynı konuda bir panel 20 yıl önce de yapılmış, benzer konular tartışılmış benzer sorunlar, benzer çözüm önerileri dile getirilmiş. Turizme dayalı kentleşme ve onun genellikle Akdeniz havzasındaki kırılgan ekolojilerde yarattığı doğal,

26 May
2009

Radikal İKİ

16 Mayıs'ta **Marmaris'te** bir panele katıldık. Konu, "**Marmaris'te Geçmişten Geleceğe Turizm ve Kentleşme**" idi (1). Aynı konuda bir panel 20 yıl önce de yapılmış, benzer konular tartışılmış benzer sorunlar, benzer çözüm önerileri dile getirilmiş.

Turizme dayalı kentleşme ve onun genellikle Akdeniz havzasındaki kırılgan ekolojilerde yarattığı doğal, fiziksel ve toplumsal tahribat üzerinden **distopyalar kurgulamak** hiç de güç değil. Özellikle bu kategoriye giren kıyı yerleşimlerimiz üzerinde yapılabilecek onar yıl aralıklı gözlemler, telaşla "**nereye gidiyoruz**" sorusunu sormamıza neden oluyor. Aynı çizginin sürdürülmesi halinde çok uzak olmayan bir gelecekte, örneğin Marmaris koyu kolayca bir **Hong Kong** görüntüsüne kavuşabilir. Marmaris'te, şimdiden yapı yapılabilecek bir tek boşluk bırakmamacasına tüm düzlükler doldurulmuş, yerleşim sınırları dağlara, ormana dayanmış. Biteviye dört- sekiz kat arası beton yığınlarıyla karşılaşıyorsunuz. Tüm zemin katlar kafe, bar, restoran, çul-çaput dükkanı. Biraz daha kent çeperinde bolca nalbur, inşaat malzemecisi, toptancı marketler yer alıyor. Tüm yapılar turizmin hizmetine açık. "Normal" bir Marmarisli, evine çekilip turizmin şamatasından uzak bir uyku uyuyamaz. Zaten ortalıkta Marmarisli de kalmamış. Marmarisli bir arkadaşımın üniversiteyi bitiren oğlu yurtdışına gitme kararını şöyle açıklıyor: "Ne

yapabilirim, gece gündüz turist peşinde koşup, akşam bira içip taş mı oynayayım? Üretim yok, kültür yok, arkadaş yok, burada bir sinema bile yok!” Bu durum **Kaş**'ta, **Alanya**'da, **Didim**'de farklı mı?

Aslında, bu belalı durum (yani ucuz yapılaşma, ucuz tarife, ucuz turist döngüsü) tüm dünyada tartışılmaya başlanalı çok oldu. Yaklaşık 10 yıl önce bir İngiliz havayolu uçağı ile Atina'dan Londra'ya gitmem gerekmişti. Uçak, Yunan adalarındaki yıllık tatillerinden dönen İngilizlerle doluydu. Yanımdaki İngiliz çiftle elbette Türkiye'den, Yunanistan'dan, Ege'den, turizmden filan konuşmaya başladık: 20 yıldır yazları, aynı Yunan adasında tatil yapıyorlarmış. Artık orasıymış onların plajı. İşte, benim de tepemi attıran konuya gelmiştik. Biraz sıkıştırdınca, “turist” utanıp sıkılarak “Evet” dedi, “bu uçaktaki İngilizlerin çoğu, neredeyse hangi ülkeye gittiklerini bile bilmezler... İşte, gündüz bir plaja gidiyorlar akşam da bira içip mutlu oluyorlar, onlar size Türkiye ile Yunanistan arasındaki bir-iki farkı bile söyleyemezler...”

Benzer sorunlarla karşılaşan bazı ülkelerin başarılı, sürdürülebilir turizm modelleri yaratabilmiş olan kesimlerinde örneğin Portekizli, İspanyol, Yunanlı yerel halk, turist-murist demeden kendi yaşamlarını, olabildiğince kendi kurallarıyla sürdürüyor ve turistler oralarda bu gerçek yaşamı -yani, gerçek, tek ve biricik sürdürülebilir olan yaşamı- olabildiğince paylaşmaya çalışan ve bunun için normalden biraz daha fazla para ödeyen gelip geçici katılımcılar olarak konumlanıyor. Her durumda kentin boyutuna bağlı olarak küçük bir müze, bazen dünya çapında bir kültür merkezi bulabilirsiniz, kimlik sürekliliğinin üzerine titrerler. Kimlikleriyle gurur duyarlar.

Bu yol, biraz da kendini sevmekten, saymaktan, özgüvenden geçiyor galiba? Bence sürdürülebilirliğin esas formülü tam da burada...

Nerede olduğunu bilmezlik

Kuramsal tartışmalara girmeye gerek var mı? Bu durumda, turizmin burada algılandığı haliyle, doğal, kültürel sürdürülebilirlik arasında nasıl bir denge kurulabilir? Günün aydınlık bölümünü bir kumsalda veya bir havuzda bira içerek, karanlık bölümünü ise bir barda-yine- bira içerek geçiren bu turist tipolojisi için nasıl bir mimariye ihtiyacımız olduğunu düşünür müsünüz? Aslında tam olarak içinde buldukları ülkeyi bile fark etmeyen bu turistler için, Türkiye'de bazen dışarı adım atmadan tüm tatillerini geçirdikleri tatil köylerinin mimarisinde biçime biraz kubbe, cumba filan konmasını, kıl çadırda çiğ börek yapılmasını, “animasyon” olarak ise oryantal geceler düzenlenmesini, deve üzerinde dondurma satılmasını hoşgörmek gerek.

Nerede olduğunu bilmezlik konusunda biraz daha kafa karıştıran yeni tür (Venedik, Kremlin-Kızıl Meydan, Titanik vb) temalı tatil köyleri de daha bir anlamlı oluyor bu durumda... “Turistik” ilan edilen yerleşim alanlarında, yapılarda artık doğala, yerele ait olan “şey”den başka herşey var. Planlarda bu konuda hiçbir ayırım yapılamadığı için, “turistik” ilan edilen her yer ve her şey kentten veya doğadan acıyla koparılan birer parça. İstanbul'da Gökkafe, turistiktir. Parkotel de turistiktir. Kız Kulesi de turistiktir. Konut mahalleleri arasında açılan kepaze barlar da turistiktir. Kıyılarımızda ayırım gözetmeksizin yapılan tüm yapılar turistiktir. Yılda 20 bin kişinin su ihtiyacını tüketen bir golf sahası da turistiktir. Bir süre sonra bize hiçbir şey kalmaz kentten, doğadan. Sahte ve geçici yaşamlara teslim etmiş oluruz bu yerleri.

Tüm bu sözlerimden, daha doğrusu gözlemlerimden, turizm düşmanı olduğum anlaşılmasın. Kaçınılmaz olarak turizm, çağdaş sosyal ve kültürel bir olgu; çevresel etkileri de elbette bu bağlamda değerlendirilip tartışılmalı. Turizm, çağımızda reddedilemeyen bir gerçeklik, dinamik ve verimli bir sektör. Hareketlilik sürekli artıyor, insanlar çeşitli beklentiler ve taleplerle elbette buralara da gelecek. Bence önemli olan, bizim onların etkisinde ne kadar kalacağımızdır. Yaşama biçimlerimizi, yaşam çevremizi onları odak alarak ne denli değiştirmeyi düşündüğümüzdür.

Turizmcilere soru

Sistem çalışırken, iyi-kötü kazanan ve sürekli yeni teşvikler bekleyen turizmcilere şunu sormak isterim: Yurtiçi veya uluslararası turizm endüstrisi için, tamamı devlet eliyle yapılmış müthiş altyapı yatırımları karşısında; neden Türkiye kıyılarındaki turizmin niteliğini (ama kültürel düzeyi de) yükseltebilecek ilginç katkılarda bulunmuyorlar? Neden turizm yatırımcılarının da katkılarıyla Bodrum'da, Marmaris'te, Fethiye'de, Kaş'ta, Troia'da, Hattuşa'da, Çatalhöyük'te, Aizanoi'de, Hasankeyf'te, Zeugma'da özel bir müze, bir kültür merkezi vb. kurulmuyor?

Tatil yöresi diye tanımladığımız bölgelerin ana sorunu, giderek gerçek kimliklerinden uzaklaşması hatta yok olmasıdır. Bunun için acilen, bu sektörden para kazananların STK'lar altında örgütlenmeleri ve yörelerinin kimliklerini, çağdaş deyimle "marka değeri"ni yükseltecek girişimlerde bulunmaları gereklidir. Örneğin benzer girişimler, Yunanistan gibi ülkelerde de çok farklı alanlarda gerçekleştiriliyor, balıkçılar sendika kurup adalar arası taşımacılık yapıyorlar, birçok köyde bir-iki ev etnografik öğeleriyle ziyarete açılıyor, bir uzo firması Midilli ve Barabayani Ouzo Tarihi diye bir kitap hazırlıyor...

Turizm üzerinden rant yaratma, otellere kat çıkma, beş şişe fazla bira satma çabalarımız yanı sıra turistik geceleme başına ayırabileceğimiz marjinal bir katkı payı bile yılda 2-3 milyonluk fonlar yaratabilecektir. Bu ve benzeri yöntemlerle, turizm altında ezilen yörelerimizde müze-kültür merkezi- eğitim tesisi girişimleri başlatılabilir, doğru düzgün yayınlar yapılabilir, buralarda yok olmuş kamusal alanlar ve mekânlar kısmen kente, kentliye geri kazandırılabilir. Şimdi diyeceksiniz ki vergimi ödüyorum, personel istihdam ediyorum, domatesi, balığı da yerel pazardan alıyorum, bir de başıma bu mu çıktı? Ben de hemen yanıtlayacağım: "Herkes kapısının önünü süpürürse sokaklar pislik içinde kalır". Burada önemli olan birbiriyle dürüst rekabetin yanı sıra ortak payda ve çıkarlar doğrultusunda uzlaşmaktır. Yerel yönetimler de sürekli yakınmak yerine yerel inisiyatiflerle derhal masaya oturup yaratıcı çözümler üretmelidir.

Yoksa, kendi ellerimizle yarattığımız sektör kendini yok eden bir canavara dönüşecek...

Haydar Karabey / Dr., mimar

1. 'Marmaris'te Geçmişten Geleceğe Turizm ve Kentleşme', panel, 16 Mayıs 2009.

Katılımcılar: Ersen Gürsel, Tavit Köletavitoğlu, Oktay Ekinci, Saim Nalkaya, Haydar Karabey